

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการศึกษายุค 4.0

Leadership of School Administrators in Caring for and Helping Students in the 4.0 Era of Education

ชัชวาลย์ ระดาฤทธิ์

Chatchawal Radarit

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: radarit1983@gmail.com

Received: 1 สิงหาคม 2567; Revised 15 สิงหาคม 2567; Accepted 30 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

ผู้นำต้องมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความไว้วางใจ ร่วมกับการใช้ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบลักษณะ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบพฤติกรรม ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงรับใช้ ที่เหมาะสมกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็น โครงสร้างที่สำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมความสำเร็จของนักเรียนในด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง อาศัยทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีการสนับสนุนทางการศึกษา ทฤษฎีการให้คำปรึกษา ทฤษฎีความต้องการของนักเรียน ทฤษฎีการเรียนรู้ แบบสร้างสรรค์ และระบบดูแลช่วยเหลือแบบหลายชั้น (MTSS) นำไปสู่ความเข้าใจที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการบริหารจัดการศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไปโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ภาวะผู้นำกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและครูที่จะ ร่วมกันสร้างหรือพัฒนาระบบที่จะนำมาใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ว่าจะเป็น การสร้างแรงบันดาลใจ จัดการทรัพยากร และสร้างความร่วมมือ เพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนในทุกด้าน ทั้งด้านการเรียน ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านสังคม การมีภาวะ ผู้นำที่ดีในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะช่วยให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผล ให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีทั้งด้านการเรียน ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านสังคม และเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมี ศักยภาพในการสร้างสรรค์สังคมต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การดูแลช่วยเหลือนักเรียน, การศึกษายุค 4.0

Abstract

Leaders must be able to inspire, communicate effectively, and build trust, along with the use of important leadership theories, including Trait Leadership Theory, Behavioral Leadership Theory, Situational Leadership Theory, Transformational Leadership Theory, and Responsive Leadership Theory, which are appropriate for the student care system, which is an important structure to support and promote student

success in learning and self-development. Relying on related theories, including Educational Support Theory, Counseling Theory, Student Needs Theory, Creative Learning Theory, and Multi-tiered Support System (MTSS), leads to an understanding of the application of Buddhist principles in educational management and is beneficial to the further development of the quality of education in Thailand, especially in terms of student care. Leadership and student care system refers to the ability of administrators and teachers to jointly create or develop a system to be used in student care and support, whether it is creating inspiration, managing resources, and creating cooperation to develop an effective student care system that responds appropriately to student needs, which affects student development in all aspects, including academic, emotional and mental, and social aspects. Having good leadership in the student care system will help students receive appropriate and effective care and support, which will result in students developing well in academic, emotional and mental, and social aspects, and growing into quality individuals with potential in Continue to create society.

Keyword: Leadership of School Administrators, Caring and Helping Students, the 4.0 Era of Education

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันนั้นอยู่ในยุคของการเป็นไทยแลนด์ 4.0 ที่มุ่งให้ประเทศมีรายได้สูงโดยการขับเคลื่อน ด้วยนวัตกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพของเศรษฐกิจจากกลไกต่างๆ เน้นไปทางการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ เพื่อผลักดันให้ประเทศหลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง ในส่วนของการศึกษาในยุคนี้ เป็นการศึกษาไทยยุคนวัตกรรมและผลิตภาพ ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมได้ ภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญในการบริหารงานสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมาย พันธกิจ และมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา โดยภาวะผู้นำหมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพลจะโดยอำนาจหน้าที่หรือโดยได้รับความเชื่อถือศรัทธาที่มีอยู่กับบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม สร้างสรรค์หรือปลูกฝังศรัทธาความกลมเกลียว ความร่วมมือร่วมใจให้เกิดขึ้นในระหว่างผู้ร่วมงาน ผู้ตาม ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางที่ผู้นำหรือผู้บริหารต้องการ อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร

การศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของเยาวชนให้เติบโตเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติไปข้างหน้า อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นมิได้เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดความรู้ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านภูมิหลัง สภาพแวดล้อม ความถนัด และความต้องการเฉพาะบุคคล การที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ความเอาใจใส่และเข้าใจถึงความแตกต่างเหล่านี้ จะช่วยให้นักเรียนรู้สึกได้รับการยอมรับและมีความมั่นใจในการเรียนรู้มากขึ้น นอกจากนี้ การดูแลช่วยเหลือยังช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่อาจส่งผลกระทบต่อ การเรียนและการพัฒนาของนักเรียน เช่น ปัญหาการเรียน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาพฤติกรรมต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานั้นไม่เพียงแต่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ ในตัวนักเรียน เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ และความเป็นพลเมืองที่ดี การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดจะช่วยส่งเสริมและปลูกฝังคุณลักษณะเหล่านี้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็ว การดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงต้อง

ปรับตัวให้เท่าทันสถานการณ์ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา และการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้ตลอดชีวิต (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564) ด้วยภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพของผู้บริหารและครู มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาในยุค 4.0 ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย ภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญในการนำพาโรงเรียนและนักเรียนไปสู่ความสำเร็จ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงถือเป็นภารกิจร่วมกันของทุกภาคส่วน ทั้งครู ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยรวม เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของนักเรียนอย่างเต็มที่ นำไปสู่การศึกษาที่มีคุณภาพและยั่งยืน ซึ่งจะเป็รากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต การศึกษาจัดการศึกษาในยุค 4.0 นั้นจึงต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เท่าทันกับยุคสมัย โดยมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเติบโตอย่างรอบด้านของนักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ระบบนี้ต้องไม่เพียงแต่แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของนักเรียนเท่านั้น แต่ยังต้องมุ่งเน้นการป้องกันและส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนในระยะยาวต่อไป

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การศึกษาค้นคว้านี้จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะช่วยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความพร้อมและมีประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสมและมีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนอย่างเต็มที่ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความสุขและเอื้ออาทรต่อทุกคนและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) คือ กระบวนการที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยผู้นำจะต้องมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ตาม ภาวะผู้นำไม่ใช่เพียงแค่การมีอำนาจหรือตำแหน่ง แต่เป็นความสามารถในการสร้างความเปลี่ยนแปลงและนำพาองค์กรหรือกลุ่มคนไปสู่ความสำเร็จ (สมจิตร เจริญกร, 2561)

เทพินทร์ พันธุ์ชาติกุล (2554) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่าเป็นความสามารถในการจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติงานตามที่ตนเองต้องการ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ ความรู้ความสามารถ บุคลิกภาพ และคุณธรรมจริยธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสามารถในการสื่อสาร และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สิริฉัตร รัตนสุวรรณ และตรัยภูมิรินทร์ ตรีศวร (2565) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติภาวะผู้นำทางวิชาการ

1. การมีวิสัยทัศน์เท่าทันการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างภาพ ในอนาคตของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้านจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน

2. การปฏิบัติงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีความเข้าใจ ในการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สามารถลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ลดภารกิจที่ไม่จำเป็น มีรายงาน การตรวจวัดการปฏิบัติงานที่ชัดเจนโดยมีตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน มีระบบรายงานการปฏิบัติงาน มีเครื่องมือในการตรวจสอบและมีการติดตามระบบงาน

3. การพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการทักษะชีวิต หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาหลักสูตร ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเต็มความสามารถ มีการให้ออกาสผู้เรียนได้มีอิสระในการเลือกที่จะเรียนรู้ มีการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาในการพัฒนาผู้เรียนตามสภาพจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีอิสระและมีความสุขในการเรียน คำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้

ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ สามารถวัดคุณลักษณะผู้เรียนได้อย่างสอดคล้องกับพฤติกรรมตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง

4. การใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาองค์กร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการใช้สื่อ CAI ช่วย สอนให้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักสืบค้นวิทยาการใหม่ๆ จากอินเทอร์เน็ต มีการใช้แผนการจัดการ เรียนรู้แบบ ICT บูรณาการเรียนรู้ในสาระวิชาต่างๆ มีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ เรียนรู้ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดระบบและเผยแพร่ความรู้ มีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

5. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนให้กลุ่มคนได้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ ความรู้ ประสบการณ์และทักษะร่วมกัน ทำให้องค์กรเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทันท่วงทีต่อการเปลี่ยนแปลง

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่าเป็นความสามารถในการจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่มหรือองค์กร โดยผู้นำจะต้องมีความสามารถในการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีความเป็นธรรม และมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา

มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำมากมาย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบลักษณะ (Trait Theories of Leadership) เชื่อว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะมีลักษณะเฉพาะบางอย่าง เช่น ความฉลาด ความมั่นใจ ความซื่อสัตย์ และความสามารถในการตัดสินใจ ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นที่การระบุลักษณะที่สำคัญของผู้นำ และใช้ลักษณะเหล่านี้ในการคัดเลือกและพัฒนาผู้นำ

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบพฤติกรรม (Behavioral Theories of Leadership) เชื่อว่าภาวะผู้นำสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ โดยมุ่งเน้นที่พฤติกรรมของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม ทฤษฎีนี้แบ่งพฤติกรรมของผู้นำออกเป็นสองมิติหลัก คือ การมุ่งเน้นงาน (Task Orientation) และการมุ่งเน้นความสัมพันธ์ (Relationship Orientation)

3. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Theories of Leadership) เชื่อว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทที่แตกต่างกัน ทฤษฎีนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำตามสถานการณ์และความสามารถของผู้นำในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์เพื่อเลือกใช้กลยุทธ์การนำที่เหมาะสม (Northouse, 2018)

4. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) มุ่งเน้นที่ความสามารถของผู้นำในการสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Bass & Riggio, 2006) ผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงจะมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความสามารถในการสื่อสารและสร้างความเชื่อมั่น และสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกให้กับองค์กร

5. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงรับใช้ (Servant Leadership Theory) เน้นย้ำถึงความสำคัญของการที่ผู้นำให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้ตาม และมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ตามให้เติบโตและพัฒนาตนเอง (Greenleaf, 1977) ผู้นำเชิงรับใช้จะมีความถ่อมตน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมุ่งมั่นที่จะสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในทีม

ในบริบทของการศึกษาไทย มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำในสถานศึกษาจำนวนมาก เช่น งานวิจัยของเขียวหวาน ยิ้มละมัย และคณะ (2563) ที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา และพบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพขององค์กร นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ (2558) ที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงรับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษา และพบว่าภาวะผู้นำเชิงรับใช้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันต่อองค์กรของครู

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพลจะโดยอำนาจหน้าที่หรือโดยได้รับความเชื่อถือศรัทธาที่มีอยู่กับบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่มสร้างสรรค์หรือปลูกฝังศรัทธาความกลมเกลียว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยผู้นำจำเป็นต้องมี

ทักษะในการสร้างแรงบันดาลใจ สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความไว้วางใจ นอกจากนี้ ภาวะผู้นำยังถูกมองว่าเป็นความสามารถในการจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติงาน โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ ความรู้ความสามารถ บุคลิกภาพ และคุณธรรมจริยธรรม หรืออาจมองในแง่ของ ความสามารถในการจูงใจให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำต้องมีทักษะในการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ตัวอย่างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบลักษณะ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบพฤติกรรม ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงรับใช้

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Student Support Systems)

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Student Support Systems) เป็นโครงสร้างที่สำคัญในบริบทของการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมความสำเร็จของนักเรียนในด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระบบนี้มีความหลากหลายและครอบคลุมหลายด้าน เช่น การสนับสนุนทางการศึกษา การให้คำปรึกษา และการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่นักเรียนอาจเผชิญ

1. ทฤษฎีการสนับสนุนทางการศึกษา

หนึ่งในทฤษฎีหลักที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือทฤษฎีการสนับสนุนทางการศึกษา (Educational Support Theory) ซึ่งเน้นการจัดการและการจัดเตรียมทรัพยากรเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีนี้เน้นการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม เช่น อาจารย์ผู้สอนที่มีคุณภาพ การฝึกอบรมเพิ่มเติม และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนา (Baker, S., & Jones, W., 2020)

ทฤษฎีเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connected Theory) ธอร์นไดค์ (Thorndike) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) ซึ่งกล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเกิดจากการสร้าง “พันธะ” หรือ “การเชื่อมโยง” ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) โดยกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นผ่านการลองผิดลองถูก (Trial and Error) จนกว่าจะพบการตอบสนองที่เหมาะสมและนำไปสู่ความสำเร็จหรือผลลัพธ์ที่น่าพอใจ

ทฤษฎีและแนวคิดของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) นี้ถือกำเนิดขึ้นโดยนักจิตวิทยาชาวเยอรมันในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ราวปี ค.ศ. 1912 โดยมีบุคคลสำคัญ เช่น แมกซ์ เวอร์ไทเมอร์ (Max Wertheimer), โวล์ฟกัง เกอเลอร์ (Wolfgang Köhler), เคิร์ต คอฟฟกา (Kurt Koffka) และเคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) เป็นผู้นำกลุ่ม กลุ่มเกสตัลท์มีแนวคิดหลักว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดระเบียบประสบการณ์ต่างๆ ที่กระจัดกระจายให้มีความเป็นองค์รวมก่อน แล้วจึงพิจารณาองค์ประกอบย่อยหรือส่วนย่อยต่อไป (สมชาย รัตนทองคำ, 2556)

ทฤษฎีอนุกรมวิธานของบลูม (Bloom's Taxonomy) ได้รับการพัฒนาขึ้นในปี ค.ศ. 1956 โดย เบนจามิน บลูม นักการศึกษาชาวสหรัฐอเมริกา ซึ่งเสนอว่าการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน โดยเริ่มจากระดับง่ายไปสู่ระดับยากที่ซับซ้อนมากขึ้น บลูมได้จำแนกจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและความรู้ความเข้าใจ มี 6 ระดับ ได้แก่ ความรู้ (Remembering), ความเข้าใจ (Understanding), การนำไปใช้ (Applying), การวิเคราะห์ (Analyzing), การสังเคราะห์ (Evaluating), และการประเมินค่า (Creating) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม และความรู้สึก มี 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ (Receiving), การตอบสนอง (Responding), การเห็นคุณค่า (Valuing), การจัดระบบ (Organizing), และการสร้างลักษณะนิสัย (Characterizing) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เกี่ยวข้องกับทักษะการเคลื่อนไหวและการปฏิบัติ มี 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ (Perception), การเตรียมพร้อม (Set), การตอบสนองอย่างมีทิศทาง (Guided Response), การตอบสนองอย่างคล่องแคล่ว (Mechanism), การตอบสนองที่ซับซ้อน (Complex Overt Response), การปรับเปลี่ยน

(Adaptation), และการริเริ่มสร้างสรรค์ (Origination) อนุกรมวิธานของบลูม ถือเป็นทฤษฎีสำคัญที่ช่วยให้ครูสามารถกำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ที่ชัดเจนสำหรับผู้เรียน และเป็นประโยชน์อย่างมากในการออกแบบและจัดทำแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (ทรูปลูกปัญญา, 2563)

2. ทฤษฎีการให้คำปรึกษา (Counseling Theory)

ทฤษฎีการให้คำปรึกษา เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่สำคัญในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะทฤษฎีของ Carl Rogers ซึ่งเน้นการให้คำปรึกษาที่เป็นแบบเปิดกว้างและไม่ตัดสิน (Non-Directive Counseling) โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจตนเองและพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง (Rogers, C., 2016) นอกจากนี้ ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบพัฒนา (Developmental Counseling Theory) ยังเน้นการสนับสนุนการพัฒนาตนเองตามขั้นตอนชีวิตของนักเรียน (Schmidt, S., & Gannon, T., 2018)

3. ทฤษฎีความต้องการของนักเรียน (Student Needs Theory)

ทฤษฎีความต้องการของนักเรียน มีการเสนอว่า นักเรียนมีความต้องการที่หลากหลายทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม และการศึกษา โดยทฤษฎีของ Maslow's Hierarchy of Needs สามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายการจัดการความต้องการพื้นฐานของนักเรียน เช่น ความต้องการความปลอดภัย ความรักและการยอมรับ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

4. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (Constructivist Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (Constructivist Learning Theory) ของ Jean Piaget และ Lev Vygotsky เน้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายถึงความสำคัญของการสนับสนุนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของนักเรียน (Vygotsky, L., 1978) การมีการสนับสนุนจากครูและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสามารถส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะที่จำเป็น (Piaget, J., 1973)

5. ระบบดูแลช่วยเหลือแบบหลายชั้น (Multi-Tiered System of Supports - MTSS)

ระบบดูแลช่วยเหลือแบบหลายชั้น (MTSS) เป็นกรอบงานที่ใช้ในการสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาของนักเรียน ระบบนี้ประกอบด้วย การสนับสนุนในระดับพื้นฐาน (Tier 1) สำหรับนักเรียนทั้งหมด การสนับสนุนระดับกลาง (Tier 2) สำหรับนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม และการสนับสนุนระดับเฉพาะ (Tier 3) สำหรับนักเรียนที่ต้องการการสนับสนุนพิเศษ ระบบ MTSS ช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดการกับความต้องการที่หลากหลายของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Sugai, G., & Simonsen, B., 2022)

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมความสำเร็จของนักเรียนทั้งในด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง โดยมีทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องหลากหลาย ครอบคลุมตั้งแต่การสนับสนุนทางการศึกษา การให้คำปรึกษาไปจนถึงการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่นักเรียนอาจพบเจอ ประกอบด้วยทฤษฎีการสนับสนุนทางการศึกษา เน้นการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เช่น การมีครูผู้สอนที่มีคุณภาพ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการฝึกอบรมเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญอื่นๆ ที่ช่วยให้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ทฤษฎีความต้องการของนักเรียน ชี้ให้เห็นว่านักเรียนมีความต้องการที่หลากหลาย ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม และการศึกษา ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ช่วยอธิบายการจัดการความต้องการพื้นฐานของนักเรียน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ของ Piaget และ Vygotsky เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีการสนับสนุนจากครูและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นปัจจัยส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือแบบหลายชั้น (MTSS) เป็นกรอบการทำงานที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาของนักเรียนทุกคน โดยสรุป ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความสำเร็จของนักเรียนในทุกด้าน ทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องช่วยให้เราเข้าใจถึง

ความต้องการและกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้อย่างแท้จริง

ภาวะผู้นำกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ภาวะผู้นำถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุผลสำเร็จ ผู้บริหารและครูที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะสามารถสร้างแรงบันดาลใจ สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมและบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐกานต์ ดวงแก้ว และ ณัฏฐพันธ์ เชนนันท์, 2563) การมีภาวะผู้นำที่ดีช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการของนักเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเข้าใจถึงความต้องการของนักเรียนแต่ละคน จะสามารถออกแบบและนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม (ศิริพร คำภีรานนท์, 2560) นอกจากนี้ ภาวะผู้นำยังช่วยสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (ทรงพล เจริญพงศ์, 2557) ภาวะผู้นำที่โดดเด่นไม่เพียงแต่มีอำนาจและตำแหน่ง แต่ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความร่วมมือ และนำพาทุกฝ่ายไปสู่เป้าหมายร่วมกันในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จในทุกด้าน ทั้งด้านการเรียน ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านสังคม

ในบริบทของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถดังนี้

1. สร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้นำต้องสามารถกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายเหล่านี้ให้กับบุคลากรในโรงเรียนทุกคนได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน
2. สร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ผู้นำต้องสามารถสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากบุคลากรในโรงเรียนทุกภาคส่วน รวมถึงนักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. สร้างแรงบันดาลใจและให้กำลังใจ ผู้นำต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจและให้กำลังใจแก่บุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้ทุกคนมีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการทำงานเพื่อนักเรียน
4. พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้ทุกคนมีความรู้ความสามารถในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ผู้นำต้องมีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการศึกษายุค 4.0 ประกอบด้วย สร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน สร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วม สร้างแรงบันดาลใจและให้กำลังใจ ผู้นำ พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร และติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน สรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการศึกษายุค 4.0

บทสรุป

ภาวะผู้นำกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและครูที่จะร่วมกันสร้างหรือพัฒนาระบบที่จะนำมาใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ว่าจะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ จัดการทรัพยากร และสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการของนักเรียนในทุกด้าน ทั้งด้านการเรียน ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านสังคม การมีภาวะผู้นำที่ดีในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะช่วยให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีทั้งด้านการเรียน ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านสังคม และเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมีศักยภาพในการสร้างสรรค์สังคมต่อไป

รายการอ้างอิง

- เชียวหวาน ยิ้มละมัย, วัชรวิภา เล่าเรียนดี และอรพินท์ เตชะบุญญานันท์. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กร. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, 13(3), 3410-3424.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และปริญญา สองสีดา. (2558). ภาวะผู้นำเชิงรับใช้กับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 8(2), 110-121.
- ณัฐกานต์ ดวงแก้ว และณัฐกานต์ เขจรนันท์. (2563). รูปแบบภาวะผู้นำกับประสิทธิภาพขององค์กร: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, 13(1), 330-344.
- ทรงพล เจริญพงศ์. (2557). ภาวะผู้นำกับการสร้างความร่วมมือในการจัดการศึกษา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 6(1), 56-67.
- ทรูปลูกปัญญา. (2563). ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนในปัจจุบัน. แหล่งที่มา <https://www.trueplookpanya.com/education/content/78212/-teaartedu-teaart> สืบค้นเมื่อ 30 ก.ค. 2567.
- เทพินทร์ พันธุ์วิชาติกุล. (2554). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศิริพร คำภีรานนท์. (2560). ภาวะผู้นำกับการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 11(3), 12-23.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). การศึกษาไทยในยุคดิจิทัล. แหล่งที่มา <https://tdri.or.th/category/read-with-tdri/article/> สืบค้นเมื่อ 30 ก.ค. 2567.
- สมจิตร เจริญกร. (2561). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในองค์กร. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 3(2), 1-16.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2556). เอกสารประกอบการสอน 475788 การสอนทางกายภาพบำบัด ภาคต้นปีการศึกษา 2556. แหล่งที่มา https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/4learn_edu56.pdf สืบค้นเมื่อ 30 ก.ค. 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). คู่มือการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. แหล่งที่มา: <https://safetycenter.obec.go.th/129/> สืบค้นเมื่อ 30 ก.ค. 2567.
- สิริฉัตร รัตนสุวรรณ และตรีภูมิทร์ ตรีศรีสุวรรณ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2. *การประชุมหาญใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ*, 13, 2219-2234.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- Baker, S., & Jones, W. (2020). *Educational Support Theory: An Overview*. New York: Academic Press.
- Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership*. 2nd ed. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. New York: Paulist Press.
- Northouse, P. G. (2018). *Leadership: Theory and practice*. 8th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Piaget, J. (1973). *To Understand Is to Invent: The Future of Education*. New York: Viking Press.
- Rogers, C. (2016). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Schmidt, S., & Gannon, T. (2018). *Developmental Counseling and Therapy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sugai, G., & Simonsen, B. (2022). *Multi-Tiered Systems of Support: A Comprehensive Guide*. Washington, DC: Office of Special Education Programs.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.